

Trekantede grave i Viken

Østfold

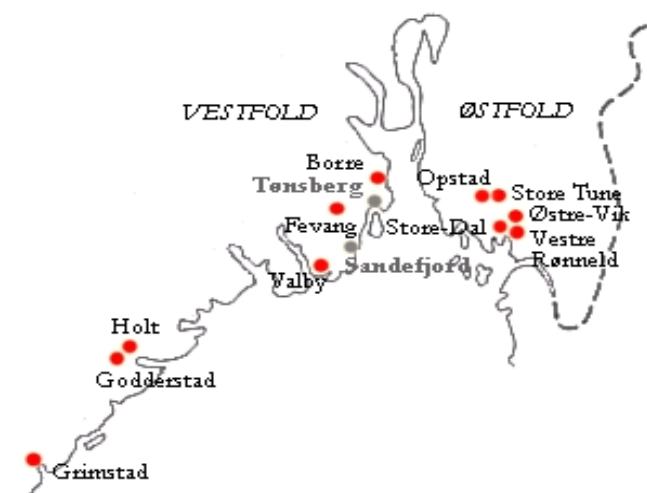
Østfold og Bohuslän har - muligvis - i den sidste del af vikingetiden optrådt som et samlet område under navnet *Ranrike* i perioden år 1016 til 1028 under Olav den Digres styre.

Der findes en række gravfelter indenfor et afgrænset område langs *Ytterraet*. Gravfelterne ligger nærmest på rad og række langs det fortidige sund mellem Hornneskilen og Hunnebunnen.

I et område omkring Sarpsborg - der ligger næsten på linje med Tønsberg i Vestfold - ligger et par interessante gravfelter fra *jernalderen*. Store-Dal feltet ligger syd for Sarpsborg ved byen Skjeberg - og nordøst for byen ligger Opstadfeltet. Begge gravpladser har *trekantede* grave.

Store-Dal

Gravpladsen består i dag af en ca. 450 x 350 m stort område beliggende i en dalsænkning syd for gården i Store-Dal syd. Der er registreret 184 gravhøje hvoraf de fleste er rundhøje, 17 langhøje, 3 kredsformede stenlægninger, 2 fritstående bautasten og en enkelt *trekant*.

I alt 81 af højene er brandgrave. I perioden 1910-13 blev 115 grave arkæologisk undersøgt og så sent som i 1974 fandt man 25 fladmarksgrave i den uopdyrkede sydøstlige del af gravfeltet.

Den *trekantede* høj med *indbuede sider* blev undersøgt i 1910 - men fundet tom. I hver af spidserne har der stået en bautasten - og muligvis også i midten - men ellers har det ikke været muligt at datere højen nærmere end til *ynge jernalder*.

Skitse over Store-Dal gravfeltet. De farvemærkede høje er undersøgt.

Datering

Mange af gravene er undersøgt og enkelte dateret på baggrund af ca. 82 indsamlede benprøver.

Således kan en enkelt grav dateres til slutningen af *før-romersk jernalder* (500 f.Kr.-0 f.kr.), 9 grave er fra *aldre romertid* (0 f.kr.-150 e.kr.), 11 til *ynge romertid* (150-400 e.kr.), 29 til *ynge romertid* eller *folkevandringstid/aldre germansk jernalder* (150-550 e.kr.), 9 til *folkevandringstid* (400-550 e.kr.), 11 til *merovingertid/ynge germansk jernalder* (550-800 e.kr.) - og 3 til *vikingetid* (800-1050 e.kr.).

Halvdelen af gravene synes dermed at tilslutte sig perioden *romersk jernalder* (1-400 e.kr.) og resten kan relateres til de store folkevandringer fra ca. år 400 e.kr. og fremadrettet.

En restgruppe på 11 grave må generelt dateres til *aldre jernalder* (500 f.Kr.-550 e.kr.) og 20 andre grave tilhører generelt *ynge jernalder*, dog specifikt *merovinger-* og *vikingetid* (550-1050 e.kr.).

Fundmaterialet fra romertid udgør lerkar og -krukker samt bennåle og -kamme. Gravene fra

ynge jernalder er mere simpelt udstyret med fund af bl.a. jernklinknagler, redskaber, bryner og glasperler.

Gravfeltet

Gravfeltet synes at være opdelt i forskellige tidsperioder. Den østlige og mest omfattende del af gravfeltet kan dateringsmæssigt vægtes til *romertid* og *folkevandringstid*. Derimod synes den vestlige del af gravfeltet at tilhøre *merovingertid* og *vikingetid*, da ingen grave er fundet fra *ældre jernalder*.

Fordelingen af grave tegner sig i *ældre jernalder* for 29 kvindegrave og 16 mandsgrave.

Opstad

Gravfeltet på 450 x 300 m bestod af ca. 130 rundhøje, ca. 10 langhøje, 1 *trekant*, 17 bautasten og 3 stensætninger. I omegnen og spredt fra hinanden ligger 2 stensætninger, 4 rundhøje og en række bautasten. To af højene blev undersøgt år 1869.

Trekanten er af typen med svagt *indbuede sider* og en bautasten på toppen af højen - og spidserne peger mod NNØ, SØ og V. Topfladen af højen er plan med bratte sider og markerede kanter og siderne på *trekanten* har en længde på 11 m og en højde af 0,5 m.

En stor del af rund- og langhøjene indeholdt kulrester og brændte ben. *Trekanten* var fundtom. Fra udgravningerne i 1869 er oplyst gravfund som et tveægget jernsværd, en jernøkse og et kar af klebersten. Der er registeret flere fladmarksgrave.

Stenring fra Opstad gravfelt.

Den viste stenring fra Opstad blev udgravet år 1899 og viste sig at være en kvindegrav. I graven fandt man rester af trækul og brændte ben, et spinde-hjul og en krukke af keramik.

Kun ca. 700 m i østlig retning fra Store-Dal ligger gravpladsen Gunnarstorp. Brugstiden er bestemt ud fra en typologisk-kronologisk og radiologisk datering fra 800 f.kr. til ca. 400 e.kr. Der er registreret ca. 153 stenlægninger af forskellig form - men ingen *trekanter*. Kun 67 af anlæggene viser sikre spor af grave. Undersøgelser i 1955 og 1963 viste, at flest kvinder er begravet her ligesom der findes mange barnegrave. De fleste gravfund er dateret til *før-romerske jernalder* og kun 3 grave er pt. dateret til *romertid*.

Hunn gravfeltet i Borge ligger ca. 2 km nordvest for Store-Dal indeholdende ca. 60 grave, heraf flest rundhøje - og ingen *trekanter*. Dateringerne fra gravene antyder en brugstid fra *ynge bronzealder* til *vikingetid*. Der er fundet 44 brandgrave og 5 fladmarksgrave. Osteologiske undersøgelser har vist at mænd og kvinder er begravet her i lige stort antal. 9 gravfund er dateret til mellem *ynge bronzealder* og *ældre jernalder*, 14 grave er fra *romertid* og 8 fund er fra *vikingetid*.

Interessant er at der i begge felter er fundet en smeltedigel og støbeforme af ler, hvilket indikerer en vis form for samarbejde mellem de to bopladsler.

Ses udviklingen for Store-Dal feltet analytisk med udgangspunkt i antallet af grave over tid - sammenholdt med gravfeltets aldersmæssige opdeling,

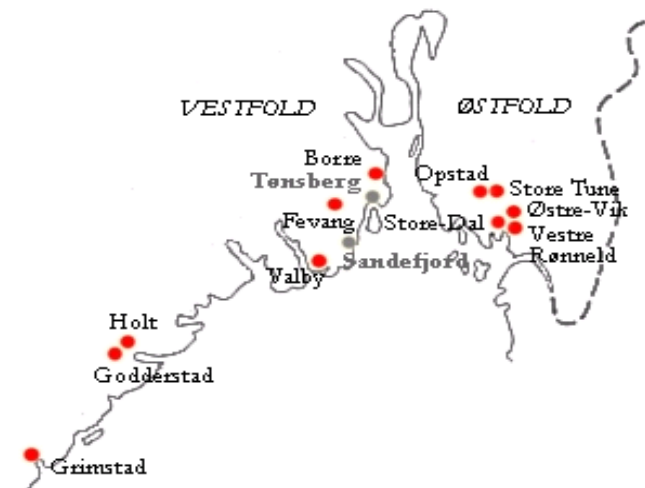
må antallet af bopladsens beboere have udgjort en "peak" i en periode mellem romertid og folkevandringstid.

Beregningsmæssigt har arkæologerne fundet frem til at der har boet ca. 22,4 individer i Store-Dal i *romer-* og *folkevandringstid*.

Man kunne let få det indtryk at bopladsen på et tidspunkt under folkevandringerne får nye beboere, hvilket tilmed afspejles i typen af gravgaver.

Hypotesen understøttes af det faktum, at nabobopladsen i Gunnarstorp forlades omkring år 400. Gunnarstorp er for øvrigt anlagt på en endnu tidligere bosætning.

Vestfold

I området mellem Tønsberg og Sandefjord ligger Fevangsgårdene og et gravfelt med mindst 50 gravhøje.

I Nordre Fevang ligger en flad *trekant* med *indbuede sider* og omgivet af lave randsten. Mellem spidserne er der en afstand på ca. 9,5 m. Et stykke fra *trekanten* ligger en stenkreds og begge grave indeholdt ved undersøgelse i 1871 kun en del små kulrester.

Et stykke længere mod nord ligger det berømte *Borre* gravfelt med kongegravene fra *ynge jernalder*. Samtlige grave er brandgrave og kan dateres til perioden 500-1000 e.kr. Højene er placeret som i en halvcirkel rundt om en centralt beliggende - meget stor - *trekantet* grav med *indbuede sider*.

Jan Petersen: Gravplassen fra Store-Dal i Skjeberg, A.W. Brøgers Boktrykkeri A/S, Kristiania, 1916.

Trond Løken: Nye funn fra et gammelt gravfelt. Viking bind XLI. Oslo 1978.

Heid Gjøstein Resi: Gravplassen Hunn i Østfold, Norske Oldfunn XII, Universitetets Oldsaksamling, Stavanger 1986.

Bjørn Myhre: Mer om trekantete steinsetninger. Frå haug ok heiðni 4-2005.

© 2011 - Karsten Krambs, version 1.3 - 8. Januar 2011.

Borre gravfeltet med den trekantede grav i centrum af højene.

Kilde: Liestøl 1975.